

نمود بودا بر روی ابریشم‌های چین

*
سارا عرب

چکیده: از دوران باستان تولید ابریشم و ابریشم بافی از هنرهای شاخص سرزمین چین بوده و پارچه‌های ابریشمی علاوه بر تولید پوشاک برای تزئین دیوارها و معابد استفاده می‌شده است. در این میان تأثیر آیین‌ها به ویژه آیین بودا که در این سرزمین رشد به سزایی داشته است، بر روی این بافته ظریف به روشنی مشهود است. این مقاله که به شیوه توصیفی-تحلیلی به نگارش در آمده، به تحلیل نموده‌ها و تصاویر بودایی و شیوه اجرای آن‌ها بر روی بافته‌های ابریشمی چین پرداخته است. بررسی نمود آیین بودا بر روی ابریشم بافی‌های چین آشنایی بیشتر با بخش مهمی از آیین و هنر چین است که بنیان اصلی این مقاله را شکل می‌دهد.

واژگان کلیدی: ابریشم، ابریشم بافی، چین، آیین بودا، بودیساتوا.

◆ مقدمه

ابریشم از کالاهای گران قیمتی است که هم در گذشته‌های دور و هم در دوران کنونی دارای ارزش فراوانی است و نمود واقعی این هنر را در سرزمین پهناور چین مشاهده می‌کنیم. این کالا به حدی دارای اهمیت بوده است که جاده ای را به این نام می‌خوانند: جاده ابریشم. این جاده همزمان با سلسله هان^۱ (۲۰۶ ق.م - ۲۲۰ م) تأسیس شده است که در آن تبادلات کالایی به خصوص ابریشم صورت می‌گرفته و در همین زمان به وسیله همین جاده بوده که آیین بودا از سرزمین مادریش، هندوستان، وارد سرزمین چین می‌شود و رشد می‌کند. آیین بودا علاوه بر آیین دائو و کنفوسیوس^۲ یکی از ادیان اصلی سرزمین چین می‌شود. در این نوشتار نگارنده بر آن است تا آثار بودایی از قبیل نقاشی و رودوزی‌ها را بر روی بافته‌های ابریشمی زیبا و ظریف سرزمین چین، بررسی کند که در ابتدا در مورد تاریخ ابریشم‌بافی در چین و همچنین آیین بودایی در چین توضیحاتی داده می‌شود و سپس به بررسی تصاویری از بودا بر روی ابریشم‌های بافته‌شده، پرداخته می‌شود.

◆ ابریشم در چین باستان

ابریشم و ابریشم بافی هنری است که همواره با نام کشور چین گره خورده است و این دو از هم جدایی ناپذیرند. «چین در طول قرن‌ها تنها مکانی بود که در آن ابریشم تولید و پارچه‌های ابریشمی بافته می‌شد و در بیشتر مناطق جهان نعمتی رازآمیز و عجیب باقی مانده بود. اگرچه در مناطقی مانند چین که اهمیت گیاه توت و تولید آن را دریافتند، پرورش کرم ابریشم دشوار می‌نمود با این حال در این مواقع ابریشم در خارج از چین عنصری اسطوره‌ای و افسانه‌ای و شیوه‌های تولید ابریشم، رازی به دقت محافظت شده قلمداد می‌شد.» (Vainker, 2004, 6) به همین دلیل تا سال‌ها کسی راز تولید ابریشم را نمی‌دانست و حتی یکی از دلایل ساخت دیوار بزرگ چین، حفظ این راز می‌باشد. «پیکره‌ها و رودوزی‌ها اولین بار در طی دوران سلسله شانگ^۳ بر روی بافته‌ها نمایان شدند که نشان دهنده شروع واقعی ابریشم بافی به عنوان یک هنر می‌باشد. از سال ۱۹۷۰ تا دهه ۱۹۹۰ میلادی، باستان‌شناسان مقدار متنابهی بافته‌های ابریشمی متصل به گلدان‌های برنزی به همراه مقدار قابل توجهی از بافته‌ها و لباس‌های ابریشمی را کشف کردند که

*
دانشجوی کارشناسی ارشد پژوهش هنر دانشگاه کاشان

مربوط به سلسله های شانگ و چو^۴ می باشد.» (13, 2002, Liming) «پیشگویی کتیبه‌های استخوانی سلسله شانگ شامل خطوطی است که به طور مستدل در ارتباط با روح ابریشمی است و تصور می‌شد که ابریشم در آن زمان با زندگی پادشاهی و جشن‌ها در ارتباط بوده است. متون اخیر، سنت سلسله چو را شرح می‌دهند که به جشن‌های رسمی پرورش کرم ابریشم اشاره دارد و بسیاری از متون قدیمی هم اختراع ابریشم را به بانو زی لینگ^۵ همسر امپراتور افسانه‌ای که از ۲۹۹۸ تا ۲۵۹۸ ق.م. حکمرانی می‌کرد نسبت می‌دهند.» (8, 2004, Vainker) در جای دیگری می‌خوانیم: «چینی‌ها عقیده دارند که اولین امپراتور آن‌ها فو- زی^۶ به آن‌ها پرورش درخت توت و رشد کرم ابریشم را آموزش داد. اگرچه بانو زی لینگ همسر اصلی امپراتور زرد هاوانگ تی^۷ نیز به عنوان بانوی کرم ابریشم محترم شمرده می‌شود و او کسی بود که به طور تصادفی تأثیر چای داغ را بر روی پيله هنگامی که پيله از یک درخت توت در فنجانش افتاد، مشاهده کرد و این باعث شد چگونگی تابیدن ابریشم را کشف کند.» (22, 1993, Scott) به همین دلیل وی را در رده خدایان هم به شمار آورده‌اند. پس از سلسله های شانگ و چو، «سلسله چین برای رشد سبک‌های هنری بسیار کوتاه بود ولی با این حال اسناد تاریخی نشان از کارگاه‌های بافت در شرق و غرب چین می‌دهند و حتی کارگاه‌هایی به منظور تولید ابریشم برای کاخ مورد استفاده بوده است.» (46, 2004, Vainker) «در سلسله هان این کارگاه‌ها پرکارتر می‌شوند. ابریشم‌های به دست آمده از سلسله هان اگرچه بعید نیست که نشان دهنده زندگی روستایی باشند ولی از آرامگاه‌های طبقه اشراف به دست آمده‌اند. از تماشایی‌ترین مجموعه‌ها گروهی از بافته‌ها و جامه‌ها از یک خوبشاوند، احتمالاً همسر مارکوئیس دائی^۸، است که در حوالی شرق چانگشا^۹ در ایالت هونان^{۱۰} احتمالاً در ۱۴۵ ق.م. یا قبل از آن دفن شده بود. علاوه بر پارچه‌های ابریشمی، آرامگاه شامل نقاشی بر روی ابریشم بود که یکی از مهم‌ترین آثار دو بعدی در چین باستان به شمار می‌رود.» (همان منبع، ۴۸) گفته می‌شود احتمالاً در همین دوره ۱۴۰ ق.م. با ازدواج دختری از نجیب زادگان چینی با پادشاهی از سرزمین ختن که در هنگام خروج از چین، برگ توت و تخم‌های پروانه را در زیر گیسوی خود پنهان می‌کند، راز کرم ابریشم به سرزمین‌های دیگر راه پیدا می‌کند. جاده ابریشم نیز در این دوره تأسیس می‌شود. «از قرن سوم تا نهم میلادی، تجارت ابریشم از طریق جاده ابریشم نه تنها بافته‌های لطیف و زیبا را به غرب آسیا و مدیترانه تحویل می‌داد بلکه راهی برای چین به منظور

دریافت کالاها و اعتقادات خاص از آسیای مرکزی و هند باز کرد که مهم‌ترین آن‌ها بودیزم بود که یکی از سه مذهب اصلی در چین شد. در قرن هفتم و هشتم، حرکت در طول جاده ابریشم بیشتر شامل سیاحت و تجارت بود و رفتن ابریشم به غرب و آثار و بقایای بودا به شرق بهم گره خورده بود. بین قرون دهم و چهاردهم، ابریشم کمتر صادر می‌شد ولی وسیله مهمی برای مبادله بین سلسله سونگ^{۱۱} چین (۹۶۰-۱۲۷۹ م) و ایالت‌های مرز شمالی بود به همان صورت که نشان توازن قدرت بین آن‌ها بود. در قرن شانزدهم میلادی، فروش ابریشم همراه با ادویه جات و ظروف چینی در ازای نقره از دنیای جدید، برای اولین بار چین را وارد دنیای اقتصاد کرد. در قرن هجدهم ابریشم پارچه‌ای بود که بیشتر، دنیای غرب خواهان آن بودند.» (همان منبع، ۶)

◆ تولید بافته ابریشمی در چین

مراحل اصلی تولید ابریشم شامل: پرورش درخت توت، پرورش کرم ابریشم، به دست آوردن ابریشم از پيله، رسیدن و بافتن می‌شد. «پس از پرورش کرم‌ها و درست شدن پيله به دور آن‌ها، پيله‌ها طبقه‌بندی شده و آن‌هایی که در حال فاسد شدن بودند، جدا می‌شدند. مرحله بعد، از بین بردن سفیره برای جلوگیری از رشد آن بود که این مرحله به وسیله بخار، پختن و یا غوطه‌ور کردن سفیره در آب نمک انجام می‌شد. پس از این کار رسیدن آغاز می‌شد. الیاف را از پيله می‌کشیدند و بر روی ابزار معمولاً از جنس چوب به شکل حرف H می‌پیچیدند. تارها برای محکم شدن به هم تابیده می‌شدند (1, 2004, Vainker) و بدین ترتیب کلاف ابریشمی آماده می‌شد. این کلاف‌ها تار و پود پارچه ابریشمی را تشکیل می‌دادند و پارچه ظریف و زیبای ابریشمی بر روی دستگاه بافندگی بافته می‌شد. «کاربرد و استفاده‌های پارچه ابریشمی مختلف می‌باشد؛ در میان آن‌ها تاپستری^{۱۲}، قالی، قلاب‌دوزی و مبلمان رایج هستند. ابریشم همچنین به عنوان زمینه‌ای برای نقاشی مورد استفاده قرار می‌گرفت و بسیاری از نقاشی‌ها و پروسه‌های چاپ در نتیجه تجربه و کار با این ماده رو به تکامل رفت.» (7, 1993, Scott) «خوشنویسی و نقاشی همواره در نزد چینیان محترم شمرده می‌شدند و این دو هنر بر تزئینات ابریشم گران‌بها، تأثیر گذاشتند. منحنی‌های ظریف به جا مانده از ضربه قلم مو در تکنیک قلاب‌دوزی منعکس می‌شوند و گاهی ترکیبی از دو تکنیک بر زیبایی ابریشم می‌افزایند.» (همان منبع، ۲۳)

◆ آیین بودا در چین

آیین بودا از سرزمین چین آغاز نشد اما در آنجا به جایگاهی

شدن خود در دنیا ادامه دهند.» (هاکینز، ۱۳۸۰، ۷۳) و مکتب هینه یانه می گفت که تنها کسی که خود را از جهان مادی رها کند و دیرنشینی را برگزیند می تواند رستگار شود. با ورود آیین بودا به چین دستاوردهای فلسفی جدیدی به دست آمد. «بسیاری از این دستاوردهای فلسفی جدید، در جهت‌گیری هایشان، منحصرآ چینی بودند. چهار مکتب عمده در میان این مکاتب فلسفی جدید عبارت بودند از تین تای ۱۸، هوا - یین ۱۹، چن (ذن) ۲۰ و آیین بودایی سرزمین پاک (فردوس آیین بودایی). اگرچه همه این مکاتبها با اصول بنیادین آیین بودایی به مثابه اصولی بیان شده از سوی بودا موافق بودند، استنباطشان از این اصول به وسیله دیدگاه‌های ماهایانا و فلسفه بومی چین مشخص می‌شد.» (همان منبع، ۸۰)

◆ نمایش بودا در ابریشم بافی چین

در این بخش به بررسی نقوش بودا بر روی ابریشم‌های چین می‌پردازیم که نمونه‌های به دست آمده بیشتر مربوط به دوره تانگ و تعدادی هم مربوط به دوره مینگ می‌باشد. نقوش بودایی یا با مرکب و قلم مو بر روی ابریشم نقاشی شده‌اند و یا با بهره‌گیری از شیوه قلاب‌دوزی بر روی ابریشم دوخته شده‌اند. «ابریشم در قرن ششم تا دهم میلادی (دوره تانگ) به مقدار بیشتری نسبت به دوره‌های پیشین باقی مانده است و نمونه‌های ملموسی از کالاهای گوناگون، بافته‌ها، رنگ‌ها و الگوهایی را که قابل حصول اند فراهم آورده است. برخی از این‌ها که به فرم ساده‌تری هستند ممکن است در سلسله‌های قبلی هم وجود داشته باشند زیرا از اسناد نوشتاری کاملاً واضح است که تولید ابریشم پیشرفت‌های زیادی را در سلسله تانگ داشته است. سلسله تانگ تا حدودی در نتیجه مبادلاتی که در طول راه ابریشم آسیای مرکزی اتفاق می افتاد، یکی از دوره‌های با شکوه تاریخ چین شد.» (Vainker, 2004, 74) و در این دوره که اوج آیین بوداست، نگاره‌های بودایی بر روی ابریشم نمایان می شود؛ با این حال «نقاشی بودا بر روی ابریشم به خوبی نگهداری نمی شد مگر آنکه آن‌ها را در غارها و معابد بر روی هم جمع می کردند و به دقت طبقه بندی می نمودند. نمونه‌ای از مجموعه نقاشی‌های بودا در معبد غاری دون هوانگ ۲۱ به وسیله آقای اورل استاین ۲۲ در دهه اول قرن بیستم یافت شد.» (Michaelson & Portal, 2006, 32) «ریزه کاری‌ها و رنگ‌ها در نقاشی خوب مانده‌ای که اورل استاین از دون هوانگ آورد، حسی از دیوارنگاره‌ها به ما می‌دهد که روزگاری تماشایی بودند و پرده‌هایی که بزرگ‌ترین معابد چین را می‌آراستند.» (فیشر، ۱۳۸۳، ۱۲۴) این تصویر (تصویر ۱) نقاشی بر

رسید که یکی از ادیان اصلی این سرزمین شد. «در ابتدا، آیین بودایی از راه روابط بازرگانی تقریباً در آغاز قرن اول میلادی، به چین برده شد. به طور کلی عقیده بر این است که نخستین نفوذ این آیین نو به درون تمدن‌های باستانی پیشین شرق، توسط بازرگانان آسیای مرکزی، ناحیه‌ای که به شدت از زمان آشوکا تحت تأثیر آیین بودایی قرار گرفته بود، انجام گرفت اما به هر حال، آیین بودا در بدو امر تأثیر چشمگیری بر چین نگذاشت. در سال ۱۴۸ م. (دوره هان) یک هیئت تبلیغی بودایی به نام آن شیبه کائو برای نخستین بار موفق شده بود که متون مقدس بودایی را به زبان چینی ترجمه کند.» (هاکینز، ۱۳۸۰، ۷۷) در واقع ورود نخستین مبلغان آیین بودا همزمان با دوره هان می باشد. «دودمان هان در نیمه اول قرن سوم میلادی بر اثر ضعف پادشاهان و قوت گرفتن کارگزاران حکومت، فرمانروایان ایالات و مالکان بزرگ برافتاد. آخرین فرد خاندان هان در سال ۲۲۰ م. از میان رفت و سه حکومت جانشین این سلسله شد که به سه پادشاهی معروف می‌باشند. در این دوره به سبب آمیزش نژادی و حل شدن نژاد‌های مهاجم در نژاد و فرهنگ چین و آشنایی با منابع تازه هنر و فرهنگ به خصوص ارتباط با هند، تمدن چین جلوه‌ای تازه یافت و خون هندی در رگ‌های چین دوید. دین بودا شایع شد. آیین کنفسیوس، شاید به سبب شکسته شدن قدرت مرکزی، نتوانست از موجودیت خود دفاع کند و بنابراین دین بودا همه گیر شد.» (آشوری، ۱۳۵۸، ۴۶ و ۴۷) با این حال اوج و شکوفایی آیین بودا در سرزمین چین همزمان با سلسله تانگ ۱۳ می باشد. «در عصر سیصد ساله تانگ به سبب ثروت فراوان و شکوه بی‌همانند و نیز آشنایی بیشتر با دیگر ملت‌های آسیا، در زمینه فرهنگ و هنر چین، آثار بزرگی به وجود آمد.» (همان منبع، ۵۴) پس از سلسله تانگ به علت ثروت‌اندوزی بسیار بودائیان حس انزجار و نفرت دیگران برانگیخته شد و فرمانروایان ضد بودایی که بر تخت می‌نشستند به تخریب و ویرانگری در هنر بودایی می‌پرداختند. «اگرچه این دین با بازگشت حکومت بومی چینی یعنی سلسله مینگ ۱۴ در سال ۱۳۶۸ میلادی در میان مردم از شهرت گسترده‌ای برخوردار شد اما دیگر آن حمایت و هواداری مورد نیاز را نیافت تا بتواند به نمایش‌های هنری بزرگ دوره‌های پیش ادامه دهد.» (فیشر، ۱۳۸۳، ۱۵۰) دومکتب بزرگ آیین بودایی، مه‌ایانه ۱۵ (گردونه بزرگ) و هینه یانه ۱۶ (گردونه کوچک) نام دارد. مکتب مه‌ایانه بر این باور است که همه می‌توانند به رستگاری برسند و بودیساتواها را بسیار ارج می‌نهاد. «بودیساتواها ۱۷، انسان‌هایی هستند که به روشنگری رسیده‌اند، اما عهد کرده‌اند که تا هنگام نجات یافتن همه مردم به دوباره متولد

می‌باشند؛ گروه زنان در سمت چپ و مردان در سمت راست قرار دارند. «سبک لباس‌ها و ترکیب منظره بهشت، ساده می‌باشد.» (همان منبع، ۳۸) در اینجا هم، رنگ غالب بر روی بافته ابریشمی قرمز است. بودا و بودیساتواها بر روی گل‌لوتوس مشاهده می‌شوند و در پشت و پس زمینه تصویر، نمایی از معماری چینی دیده می‌شود.

■ تصویر ۲. بهشت ساکیامونی، از غار دون هوانگ، سلسله تانگ، اوایل قرن ۹ میلادی، مرکب و رنگ روی ابریشم

تصویر (۳) قلاب دوزی بر روی ابریشم است که بسیار زیبا و ظریف خلق شده است. بودا در میان تصویر ایستاده است و دو بودیساتوا و دو رهرو وی را احاطه کرده‌اند که تصویر رهروها تا حدود زیادی از بین رفته است و همگی بر روی گل‌لوتوس قرار دارند. «موضوع آن بیان سوره نیلوفر ۲۷ در کرکس کوه ۲۸ توسط ساکیامونی است که در اینجا، کرکس کوه با صخره‌هایی که بودا را احاطه کرده‌اند نشان داده شده است.» (همان منبع، ۴۲) «از علایق خاص آنها، صنعتی است که در نقش کردن خود کرکس کوه به کار برده‌اند: تصویرگر به جای کوه زیر پای بودا، دور هاله بادامی را با سنگ‌های خیال‌گونه نگارین بسته است.» (فیشر، ۱۳۸۳، ۱۲۹) رنگ غالب تصویر نخودی است با این حال بودا در لباس قرمز رنگ مشاهده می‌شود. «نقاشی از سه عرض از پارچه کنفی درست شده است که کاملاً با ابریشم بافته شده نازک، به دقت پوشیده شده است. بسیاری از سطوح ابریشم نازک در زیر قلاب دوزی‌ها از میان رفته است و تنها کنف پشت آن‌ها قابل مشاهده می‌باشد.» (Michaelson & Portal, 2006, 42) «قلاب‌دوزی‌ها بیشتر به صورت توپر ۲۹ است که در پیکره‌ها به جهت ماهیچه‌های بدن دوخته می‌شوند ولی دست به صورت زنجیره دوخته شده است تا بر حالت برجستگی آن تأکید کند و همچنین آن را از ردا متمایز کند.» (همان منبع، ۴۳)

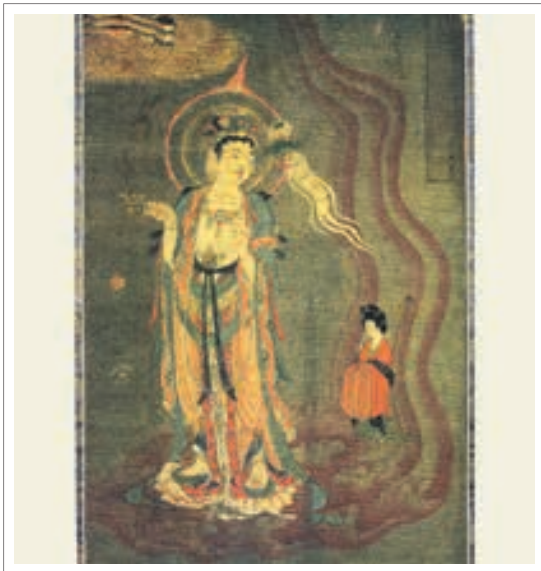
روی ابریشم است که بودا را در حالت موعظه تصویر می‌کند و مربوط به سلسله تانگ می‌باشد. «نقاشی، بودا را در حالت موعظه در زیر سایبانی تزئین شده نمایش می‌دهد. او در زیر درخت بودی ۲۳ نشسته است جایی که ساکیامونی ۲۴، بودای تاریخی، هنگامی که به روشننگری رسید نشسته بود.» (Michaelson & Portal, 2006, 37) در اینجا چهار بودیساتوا در اطراف بودا بر روی گل‌های لوتوس (نیلوفر) ۲۵ نشسته‌اند؛ شش رهرو نیز در آنجا مشاهده می‌شوند. در قسمت پایین «یک پیشکش آورنده زن دیده می‌شود که نقش همتای مرد او در سمت راست پاک شده و از آن فقط کلاهی بجا مانده است.» (فیشر، ۱۳۸۳، ۱۲۴) «قسمت عمودی پایین نقاشی هم با نام پیشکش آورندگان پر می‌شده اما در اینجا خالی است.» (Michaelson & Portal, 2006, 37) تصویر با سایه روشن‌های زیبا آراسته شده و رنگ قرمز تیره و روشن غالب است و این سایه پردازی‌ها به بعد تصویر افزوده‌اند. ابریشم ابتدا بر روی دستگاه بافندگی بافته شده و پس از آن، نقاشی با قلم مو و مرکب و رنگ بر روی آن صورت گرفته است و این پرده زیبا خلق شده است.

■ تصویر ۱. بودا آیین را فرا می‌آموزد، از غار ۱۷ دون هوانگ، اوایل قرن ۸، مرکب و رنگ روی ابریشم، ارتفاع ۱۳۹ سانتی‌متر

تصویر (۲) نقاشی بر روی ابریشم است. بهشت ساکیامونی که در آن بودا در میان بودیساتواها که همه هاله‌ای به دور سر دارند مشاهده می‌شود. «این نقاشی بهشت بودای تاریخی ساکیامونی را به تصویر می‌کشد و مناظر دو طرف آن زندگی مادی شاهزاده هندی ۲۶ را نمایش می‌دهد.» (همان منبع، ۳۸) ساکیامونی بزرگ‌تر از همه در تصویر و در میان بودیساتواها، بر روی سکویی مشاهده می‌شود. رقاص و نوازنده‌ها هم در پایین آن‌ها دیده می‌شوند. تعداد پیشکش آورندگان در این تصویر بیش از تصویر قبلی

از ابریشم‌های باقی‌تزیین شده است.» (Vainker, 2004, 108)

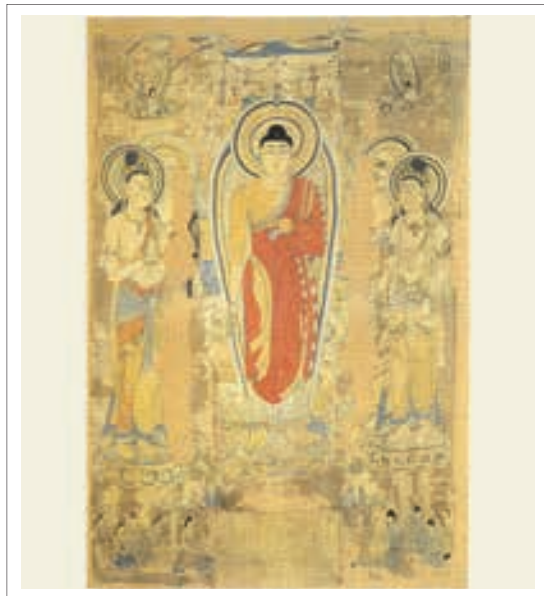
تصویر ۴: بودیساتوای راهنمای ارواح، غار دون هوانگ، سلسله تانگ، اواخر قرن میلادی ۹، ارتفاع ۸۰ سانتی‌متر

در تصویر (۵)، پرچمی ابریشمی را مشاهده می‌کنید که احتمالاً در معابد قرار داده می‌شده است. «به‌طور کلی هنر معبد در چین عمدتاً بودایی بوده است.» (همان منبع، ۳۲) «بر روی این پرچم، بودیساتوایی به تصویر کشیده شده است که یک کاسه شیشه‌ای حاوی گل لوتوس در دست دارد. نقاشی بر روی ابریشمی نازک کشیده شده است که تصویر آن از دو طرف قابل مشاهده می‌باشد. نوارهای آویخته پایینی هم نقاشی شده‌اند. در اینجا ابریشم به عنوان پشتیبانی برای تزیین استفاده شده تا بافتهای تزیینی.» (همان منبع، ۱۰۱)

تصویر ۵: پرچم ابریشمی، اواخر قرن ۹ میلادی، ارتفاع ۱۷۲ سانتی‌متر

«در اینجا یکی از دو شیر کوچک ولی درنده‌خو از بودا محافظت می‌کنند. حیوان شیر در چین وجود ندارد به همین علت هنرمند نمی‌توانسته از زندگی خودش آن را کشیده باشد ولی این جانور در خاور نزدیک (هندوستان) به عنوان نمادی از قدرت و توانایی مشهور بوده است و بنابراین به عنوان نمادی از قدرت مذهبی هم پذیرفته شده است. از قرن سوم میلادی، شیر در مفاهیم بودایی استفاده شده است و پیکره‌های بودا در معابد بزرگ غاری در شمال چین اغلب نشسته بر روی تخت شاهی و دو شیر در دو طرف کنده کاری شده است. از این سنت، شیرهای کوچک محافظ نتیجه می‌شود که مانند این پرده ابریشمی، پیکره‌های بودا را همراهی می‌کنند.» (همان منبع، ۴۴) در پایین در کنار پیکره‌ها، خطوطی نوشته شده مشاهده می‌شود که «نشان می‌دهد چه کسی برای پرده قلاب‌دوزی شده، هزینه کرده است.» (Vainker, 2004, 102)

تصویر ۳: ساکیامونی آیین را در کوه کرکس فرا می‌آموزد. از غار دون هوانگ، سلسله تانگ، قرن ۸ میلادی، قلاب‌دوزی روی ابریشم

تصویر (۴) نقاشی بر روی ابریشم با رنگ و جوهر از غار دون هوانگ و مربوط به سلسله تانگ می‌باشد. «نقاشی دارای عنوانی است: بینلوپو^{۳۰} (بودیساتوا با سمت راهنمای ارواح) و بودیساتوایی، احتمالاً اولوکی‌تسوره^{۳۱}، را نشان می‌دهد که یک خانم خوش لباس را به طرف کاخ‌های بهشتی، که در میان ابرها در بالای سمت چپ نقاشی شده است، راهنمایی می‌کند. این بودیساتوا در دست راست عودسوزی را حمل می‌کند و در دست چپش گل لوتوس است که از آن پرچمی با نوارها، آویزان است.» (Michaelson & Portal, 2006, 40) در اینجا هم بودیساتوا بر روی گل نیلوفر ایستاده است. «بودیساتوا ردهای آویخته استادانه‌ای پوشیده است که در تصاویر معاصر آن مشاهده نشده است اما با نقوش آشنایی

این آثار بودایی بر روی ابریشم تاکنون مربوط به دوره تانگ بودند؛ در اینجا دو نمونه از آثار بودایی را بر روی ابریشم در سلسله مینگ بررسی می‌کنیم. «گلیم بافته ۳۳ و قلاب‌دوزی‌های تانگ ۳۳ کا یا تصاویر بودا، در سلسله یوآن هم استفاده می‌شده است ولی در سلسله مینگ بهتر شناخته شده است و شامل تکه‌های با شکوهی از اوایل قرن پانزدهم میلادی می‌باشد. در طول سلسله مینگ طلا و زری‌بافی‌های پلی کرمی و قلاب‌دوزی برای تصاویر بودا استفاده می‌شده است که اغلب به نوبت بر روی زری‌دوزی‌ها و ساتن‌ها نصب می‌شد.» (همان منبع، ۱۴۹) در تصویر (۶)، «تانگ کا، بودای ساکیامونی که از دو طرف به وسیله منجوسری ۳۴ و سامانتا‌بهادر ۳۵ حفظ شده است، کشیده شده که به شیوه شماره دوزی دوخته شده است. کتیبه در بالای تصویر نوشته است: بودای ساکیامونی.» (همان، ۱۵۰) در این تصویر ترکیبی از رنگ قرمز و آبی غالب می‌باشد. بودا در حالت نشسته بوده و دو بودیساتوا بر روی شیر و فیل قرار گرفته‌اند و در میان آن‌ها گل‌لوتوس نیز بافته شده است. در اینجا ترکیبی از نقوش هندسی و غیرهندسی مشاهده می‌گردد.

■ تصویر ۶: تانگ کا، بودای ساکیامونی به همراه منجوسری و سامانتا‌بهادر، قرن ۱۵ تا ۱۷ میلادی، ارتفاع ۶۹ سانتی متر

در تصویر (۷)، ردایی را مشاهده می‌کنید که رنگ غالب آن قرمز بوده و در آن نقش بودا یک به یک تکرار شده است. «این ردای کاهنان بودایی یا ابریشم قلاب‌دوزی شده

کاسایا^{۳۶} در اواخر قرن پانزدهم میلادی می‌باشد. ردهای کاسایا از تکه‌هایی- در اشاره به افسانه تقسیم‌کردن ردا توسط کاهنان مورد توجه بودا که با آن، او به صورت سی تکه نشان داده شود- درست شده‌اند. چهل تکه‌دوزی همچنین نشانی از تواضع و فروتنی می‌باشد. تصاویر متعدد بودا معروف به «هزار بودا» به صورت نقاشی یا نقش برجسته بر روی دیوارهای معابد غاری در هند، افغانستان، آسیای مرکزی و چین مشاهده می‌شوند که در لباس و جامه‌ها نادرند و ردایی مانند این نمونه به احتمال زیاد پوشیده نمی‌شده است. این بافته نهصد و نود و یک بودا را تصویر می‌کند که هرکدام اندکی متفاوت می‌باشد.» (همان منبع، ۱۵۱) در اینجا لازم است بدانیم که «مفهوم تصویر تکراری بودا از شرح سوتراها (سوره‌ها) و نیایش‌ها و تقلید تصاویر مانند بخشی از فرآیندی اختصاصی ریشه می‌گیرد که به روشنی در چاپ‌های متعدد از یک تصویر بر روی یک تکه کاغذ بیان می‌شود.» (همان منبع

■ تصویر ۷: ردای کاهنان بودایی، اواخر قرن ۱۵، عرض ۳۰۹ سانتی متر، ارتفاع ۱۱۲ سانتی متر

◆ نتیجه‌گیری

۱- اوج ابریشم بافی و اوج نمود بودا در آثار هنری و رواج آیین بودایی در چین همزمان بوده و این امر بیانگر رابطه‌ای میان این دو است.

۲- در تصاویر مشاهده شده از بودا بر روی ابریشم، مکتب مهاییانه از آیین بودا به دلیل وجود بودیساتواها در کنار بودا نمود بیشتری دارد و در تصاویر بررسی شده به هیچ عنوان تصویر انفرادی بودا مشاهده نمی‌شود در حالی که بودیساتواها به صورت انفرادی تصویر شده‌اند.

۳- گل لوتوس، درخت بودی و انگاره‌های مربوط به بودا در تصاویر بررسی شده مشاهده می‌شوند. بجز در یک تصویر؛ بودا همواره در حالت نشسته است. رنگ غالب تصاویر بررسی شده قرمز و نخودی است و به نظر می‌رسد رنگ قرمز نشان از تقدس دارد.

◆ پی‌نوشت

۱. Han
۲. لائوتسه و کنفسیوس از رهبران این دو دین بودند. دین لائوتسه (دائو) معطوف به رستگاری، سکوت و انزوا بود و دین کنفسیوس بر اخلاق و فضیلت تکیه داشت. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: تاریخ فلسفه چین باستان، چو جای و وینبرگ جای، ترجمه ع. پاشایی، انتشارات ملزبار.

3. Shang
4. Zhou
5. Xi - Ling
6. Fo - Xi
7. Haung - Ti
8. Marquis of Dai
9. Changsha
10. Hunan
11. Sung

۱۲. Tapestry: به معنای دیوار کوب یا دیوار آویز

13. Tang
14. Ming
15. Mahayana
16. Hinayana
17. BodHisattva
18. Tien - Tai
19. Hua - yen
20. Chan
21. Dunhuang
22. Aurel Stein

۲۳. Bodhi: درخت روشنایی یا بودی. درختی که بودا در زیر آن در لحظه روشن شدگی به نظاره و تفکر نشسته بود.

۲۴. Sakyamuni: بودای تاریخی. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: نگارگری و معماری بودایی، رابرت ای. فیشر، ترجمه ع. پاشایی، انتشارات فرهنگستان هنر، صفحه ۲۷۰

۲۵. گل نیلوفر در آیین بودا نماد خلقت است. گلی که در آب شکفته و پذیرای نور بودی گشته. برای مطالعه بیشتر رجوع کنید به: آشنایی با آرای متفکران درباره هنر، جلد ۱، محمد مدد پور، انتشارات سوره مهر، صفحه ۲۴۳

۲۶. بودا، شاهزاده ای هندی بوده است که طی اتفاقاتی متحول می‌شود و راه ترکیه نفس را پیش می‌گیرد.

27. Lotos sutra

28. Vulture Peak

29. Satin Stitch

30. Yinlu pu

31. Avalokitesvara

۳۲. Brocade: بافته های نقش دار معمولا با رنگهای بسیار در بود.

۳۳. Thangka: تصاویر مقدس بودا به شکل طومار در ارتباط با آیین بودا در تبت.

۳۴. Samantabhadra: بودیساتوایی که او را سوار بر فیل شش عاجی نشان میدهند، معمولا همراه با منجوسری می باشد و با بودا یک سه پیکری می سازند.

۳۵. Manjusri: بودیساتوایی که معمولا سوار بر شیر است.

36. Kasaya

◆ فهرست منابع

۱- آشوری، داریوش. **نگاهی به سرزمین، تاریخ، جامعه و فرهنگ چین از دیرینه ترین روزگار تا پایان سده ۱۹** چاپ اول تهران: مرکز اسناد فرهنگی آسیا ۱۳۵۸.

۲- فیشر، رابرت. ای. **نگارگری و معماری بودایی**. ع. پاشایی چاپ اول تهران: فرهنگستان هنر، ۱۳۸۳.

۳- هاکنز، بردلی. **آیین بودا**. محمدرضا بدیعی. چاپ اول، تهران: انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۰.

4- Liming , Wei - **The Land of Silk** - First Edition, China , Foreign language Press, 2002.

5- Michaelson , Carol and Portal , Jane - **Chinese Art In Detail** - First Published , London , British Museum Press, 2006.

6- Scott , Phillippa - **The Book of Silk** - London, Thame and Hudson Ltd , 1993.

7- Vainker , Shelagh - **Chinese Silk a Cultural History**- First Published , London , British Museum Press, 2004

٥- تصویر (٥): همان منبع، page 101
Vainker , Shelagh - **Chinese Silk a Cultural History** -
First Published , London , British Museum Press
,2004, page 108

٦- تصویر (٦): همان منبع، page 150
٧- تصویر (٧): همان منبع، page 152

◆ منابع تصویری

١- تصویر (١):
٢- تصویر (٢): همان منبع، page 38
Michaelson ,Carol & Portal , Jane - **Chinese Art In
Detail** , First Published , London , British Museum
Press ,2006, page 37.

٣- تصویر (٣): همان منبع، page 42
٤- تصویر (٤):

